

Partiprogrammets strategiska inriktning

Jens Börjesson,

På uppdrag av Vänsterpartiets
programkommission

Juni, 2025

Om rapporten

När Vänsterpartiet antog partiprogrammet våren 2024 gav vi varandra en tydlig uppgift att bli mer strategiska i vårt politiska arbete. Det är en fortsättning på en riktning som partiet har haft i flera år och som nu fylls ut med en ideologisk grund.

Den här rapporten är en samling texter som synliggör ett antal medvetna strategiska skiften och prioriteringar som följer med partiprogrammet. De har sitt ursprung i de diskussioner som förts i Vänsterpartiets programkommission under det gångna året, som jag har fått i uppdrag att arbeta vidare med.

Det görs på lite olika sätt. Skiften sätts i en historisk kontext och synliggör hur det ofta är långa processer av förankring bakom. Förändringsteorin sammanfattas och visar hur det påverkar de strategiska vägvalen. Några exempel lyfts fram där partiet har jobbat i den riktning som beskrivs i partiprogrammet. Andra exempel är på aktuella utmaningar där vi behöver vara många som tänker tillsammans för att realisera vad som pekas ut i partiprogrammet.

Förhoppningen är att detta ska underlätta för fler att förstå kopplingen mellan ideologi, strategi och den parlamentariska praktiken. Att fler kan förstå varför partiet gör som det gör och i förlängningen kan påverka dess fortsatta utveckling konstruktivt.

Samtidigt är detta på intet sätt uttömmande för allt som hänt eller vad partiprogrammet lyfter fram. Det är inte meningen. Poängen är att visa att det finns en sammanhängande metod som återkommer och som kan fungera som verktyg när företrädare ska formulera nya konkreta politiska förslag.

*Jens Börjesson,
Sammanställande för Vänsterpartiets programkommission
Juni, 2025*

Vår förändringsteori.....	4
Hur samhället förändras.....	4
Vi har hållit på ett tag.....	4
Makt bygger makt.....	6
Strategi för att flytta debatten.....	7
Från motstånd till att utmana hegemoni.....	7
Bygg hegemoni från det övertag vi har.....	8
Ta över frihetsbegreppet.....	8
Från förlorare till vinnare.....	9
Dra om konfliktlinjen.....	10
Att inte själva bidra till splittring.....	12
Vem är fienden, högern eller kapitalet?.....	13
Strategiska reformer.....	15
Trygghet att frigöra sig själv.....	15
Att rebranda ännu en nedskärning.....	15
Visa att det går att ge bättre välfärd.....	16
Draghjälp av folkrörelserna.....	16
Vem tar ens pengar från pensionärer?.....	17
Utmana om ägandeformerna.....	17
Först tar vi marknadsskolan, sen tar vi New York.....	17
Klimatomställningen som lokomotiv.....	18
En strategi som vuxit fram.....	19
Från Cements till Northvolt.....	20
Från att fördela smulor till att baka mer bröd.....	21
Tänk om vi råkar hjälpa kapitalet?.....	23
Betydelsen av att organisera sig för att vinna.....	25
Från enskilt arbete till kollektiv.....	25
Segrar skapar hopp.....	25
När förändring slutar vara målet.....	26
Hämta hem rörelsen.....	27
Makt genom institutioner.....	28

Vår förändringsteori

Hur samhället förändras

Partiprogrammet utgår från en syn på dagens samhälle som ett nedslag i en väv av pågående historiska skeenden. Människors villkor och hur vi förhåller oss till världen beror på styrkeförhållanden mellan intressen. Det påverkar från hur vi organiserar samhällen till hur teknikutvecklingen drivs framåt. Den förståelsen ger en ideologisk grund med den historiska materialismen som bottenplatta.

Partiprogrammet beskriver en dragkamp mellan kapitalintressen å ena sidan och det breda arbetande kollektivet å andra sidan. Hur det går i den dragkampen avgörs av parternas styrkeförhållande inför varandra – deras förhandlingsstyrka. Ingen sida vid varsin ände av repet är dock enhetlig. Mycket av politisk organisering handlar om att få folk att dra åt samma håll.

Givet detta, går vägen till att förändra samhället i rätt riktning via att samla den arbetande sidan och bygga upp dess förhandlingsstyrka på kapitalets bekostnad. Det är partiets huvudsakliga strategi.

Vi har hållit på ett tag

Resonemangen kring förhandlingsstyrka fyller också en funktion för att komma ur tankemässiga låsningar som vuxit fram under rörelsens historia. I en vilja att beskriva kapitalets komplicerade dynamik och långa fingrar in i samhällskroppen beskrevs ofta kapitalismen som ett helomfattande, totalt system. Kanske kom det ur en tolkning av hur Marx beskrev olika produktionssätt som stadier i historien. Kanske var det en rest från 1900-talets konkurrens mellan de realsocialistiska och kapitalistiska länderna, vilket levde kvar i språktraditionen. Oavsett matchade den binära beskrivningen illa med både verkligheten i välfärdens Sverige och den politik vi i praktiken drev.

Det blev synligt när det var dags för val. För många av oss övertygade räckte det med en abstrakt systemkritik för att motiveras att dela ut buntar med flygblad. Men för den som till vardags inte

tänker så mycket på samhällssystemen blev det svårsmält. Vad som skulle vara en visionär strävan kom ofta ut som att vi först behövde förändra hur allt fungerar innan vi kan få det bättre.

Vänsterpartiet har länge försökt komma vidare för att bättre förena ideologi och praktik. Under 60- och 70-talet tog bland annat partiledare C.-H. Hermansson oss förbi låsningen där man behövde välja mellan reform eller revolution¹. Det blev en självklarhet att gå genom den demokratiska processen. För att särskilja sig från ett slags förvaltande av kapitalismen lyftes idéer från kontinenten om strukturella reformer. Kapitalismen skulle överskridas genom att reformera de grundläggande strukturer som den vilar på.

Den som läser den tidens "Socialism på svenska"² eller "Du ska ta ledningen och makten"³ möts av imponerande planer för hur samhället skulle organiseras. Men trots att de skrevs för framtiden, noterar nog dagens läsare också hur lite av det som är användbart idag. I sina försök att ge partiet en visionär riktning förbisåg både Hermansson och Svensson ett viktigt budskap från Marx: Man kan inte skriva recept för framtidens kök⁴.

Utvecklingen av partiet har inte alltid varit konsekvent. Partiprogrammet som togs 2004 var på många sätt ett uttryck för en vänster som inte riktigt hade hittat sin roll i ett nytt läge. Kombinerat med misstro inom partiet gav det ett program som fokuserade mycket på samhällskritik och ultimatum men lite på att få inflytande.

Kongressen 2012 tog ett par viktiga steg för att komma till rätta med det. Partiprogrammet från 2004 kompletterades med kapitlet "Strategiska huvudlinjer" för att komma vidare från den ursprungliga versionens problematisering. Där visades att det vi gör idag kan knytas ihop med en större plan:

"Reformer som varaktigt förändrar styrkeförhållandena i klasskampen, som fördjupar en reell demokrati och som

¹ C.-H. Hermansson. Om vägar att bryta det ekonomiska fåtalsväldet – med särskild tonvikt på strukturreformer. Socialistisk Debatt 3/1967.

² C.-H. Hermansson. Socialism på svenska : om behovet av realistiska utopier. Arbetarkultur 1983.

³ L. Svensson. Du ska ta ledningen och makten. Arbetarkultur 1975

⁴ K. Marx, F. Engels. Den tyska ideologin. 1845-46.

minskar klyftorna i samhället är inte bara framsteg i sig utan innebär också att vi i morgon lättare kan uppnå det som är omöjligt i dag.”

För att ankra det dagsaktuella med en framåtskridande strävan behöver vi se det sanna värdet av att förändra här och nu. Det som är avgörande är hur vi bygger makt för att driva utvecklingen, snarare än att spekulera i vad vi skulle gjort om vi hade makten.

Makt bygger makt

Partiprogrammet bidrar till att gå vidare i den riktningen. Genom att gå direkt till historiematerialismen och synliggöra hur klasskonflikten pågår hela tiden kan vi bättre beskriva samhället som dynamiskt snarare än binärt. I vår del av världen har den arbetande sidan på många sätt lyckats dra samhället i rätt riktning. Vi har byggt upp välfärden trots att kapitalet satte hämlarna i marken och försökte stå emot.

När vi har lyckats, är det för att vi har utgått från en maktposition där vi kunnat sätta tryck bakom orden. Den förhandlingsstyrkan uppstod inte över en natt. Den byggdes upp med decennier av vunna segrar som för varje steg gav oss mer inflytande tills att det blev självförstärkande. Genom att vinna bestående förbättringar stärks vår trygghet och handlingsutrymme för att driva igenom nästa förbättring. Ett reformförslag, oavsett hur perfekt den kan låta, är värd lite utan en förståelse av vår nuvarande förhandlingsstyrka och vilka steg som behöver tas här och nu för att flytta fram den.

Strategi för att flytta debatten

När ett nytt partiprogram antas får vi en möjlighet att omformulera hur vi beskriver världen och oss själva. Med det gällande programmet görs flera medvetna skiften från hur vi uttryckt oss tidigare. På flera håll bygger det vidare på beslut som fattats sedan tidigare och nu får sättas i en sammanhållen berättelse.

Genom att vara strategiska i hur vi pratar om vår politik och om kollektivet vi vill samla, ser vi till att varje del stärker upp vår berättelse. Det ställer högre krav på oss själva. Det är lätt att falla tillbaka till hur man är van att prata. Men politisk kommunikation handlar lite om vad man själv gillar och mer om vad vi tror funkar för de vi vill nå.

Från motstånd till att utmana hegemoni

Partiprogrammet är på många vis en bekräftelse och vidareutveckling av den strategiska inriktning som partiet har antagit. Strategidokumentet från 2020 gav ett tydligt mandat att ta en större roll i svensk politik och att det innebar att vi behövde vara beredda att förändra oss som parti⁵.

Det handlar bland annat om att bryta med det bristande självförtroende som vänstern på många håll dras med. Som konsekvens av ett minskat inflytande över tid, har rollen att vara motståndare till utvecklingen blivit en del av vår självbild. Det är förståeligt. Men när vår uppgift är att dra samhället i en annan riktning behöver vi också inse dess begränsning.

Motstånd kan samla missnöje, men när det är den gemensamma nämnaren är det svårt att överföra till handling. Det är en i grunden reaktiv position. På samma sätt har motstånd som inramning svårt att nå fler än de som redan är missnöjda. Det bekräftar den egna känslan men kan krocka med den som ännu inte ser problemen. När motståndet ofta beskrivs i abstrakta former, som att krossa olika system och strukturer, kräver det en förståelse som ligger långt över de allra flesta.

⁵ [Vänsterpartiets strategidokument 2020.](#)

Partiprogrammet tillämpar en annan syn på oss själva och de vi vill företräda. Med inspiration från Antonio Gramscis idéer om hegemoni, hur vissa åsikter är allmängiltiga i ett samhälle, framträder en strategi för att bygga ett alternativ. Det handlar mycket om att en ny hegemoni växer delvis fram i den befintliga. Med strategiska förskjutningar dras idéernas centrum åt ett annat håll.

Bygg hegemoni från det övertag vi har

Det är stora förflyttningar som behöver göras för att komma ur den kontroll som ytterhögern har över dagordningen. Samtidigt behöver vi komma ihåg att mycket av det som är viktigt för folk är rena vänstervärderingar. Trots att den generella välfärden inte går ihop med högerns idéer, inser de hur massivt stöd den har hos befolkningen. Istället måste de gå stora omvägar via att undergräva tilltron genom underfinansiering och smygande marknadsiering. Det vittnar om att på många håll är vänstern hegemonisk.

Partiprogrammet är skrivet med den insikten. Det är vi som förstår hur samhället fungerar, som har de rationella svaren och som du redan håller med. När vi drar om konfliktlinjerna i debatten behöver vi aktivera de progressiva värderingar folk har och hjälpa dem att överföra förståelsen till nästa fråga.

Du har redan sett vad som händer med skolan när skattepengarna går till aktieutdelning istället för utbildning. Nu försöker högern göra samma sak med vården. Det kommer inte funka där heller, eller hur?

Ta över frihetsbegreppet

En del i att utmana hegemonin märks i att partiprogrammet så aktivt ramar in vår strävan i ord som frihet. Förutom att det knyter an till socialismens modernistiska och progressiva tradition, är det också ett begrepp som högern ofta fått ensamrätt på.

Högerns rebranding som frihetsälskare hade en stor roll i att nyliberalismen fick ett så stort genomslag. Samtidigt ser vi idag hur tomt det löftet var. Efter att ha mjölkat ut sitt momentum med

massiva skattesänkningar är allt de har kvar en allt mer aggressiv splittringspolitik. Ingen kan i dag hävda att högern älskar frihet.

Det ger oss en öppning att ta upp frihetsbegreppet och fylla det med våra värden. Genom att aktivera befintliga positiva associationer hos folk kan vi skapa nya kopplingar.

Att börja prata om frihet mobiliserar samtidigt högern i en reaktiv position. När Moderaterna runt 2006 började kalla sig för arbetarparti slog vänstern bakut och gick i fälla efter fälla på högers premisser. Medan högern pratade om att det skulle löna sig att arbeta stod vi och försökte förklara att högern faktiskt inte alls bryr sig om arbetare. Vad vår egen politik var hanns inte med. På samma sätt får högern mer än gärna försöka berätta för folk att vänstern inte egentligen vill ha frihet, samtidigt som de själva företräder den mest repressiva politiken i modern tid.

Från förlorare till vinnare

Mätningar har länge visat att Vänsterpartiet mest förknippas med att “stå på de svagas sida”⁶. Det är så klart behjärtansvärt. Men när man ställer det bredvid undersökningar om hur folk ser på sig själva framkommer ett problem. Inte ens de som objektivt sett tillhör den mest ekonomiskt och socialt utsatta gruppen identifierar sig som det⁷. Vänsterpartiet har på så vis ofta uppfattats som ett parti för någon annan.

De senare åren har detta lyfts allt mer som ett hinder för att nå fler. I partiets rapport “Ett nytt sätt att vara vänster tillsammans” beskrevs hur det inte funkar att nå landsbygden med att förstärka känslan av att vara eftersatt. Det gör vi med hopp om arbetstillfällen och satsningar⁸.

Partiprogrammet gör ett motsvarande skifte. Dess föregångare hade en stor tyngdpunkt på att beskriva hur förtryckta grupper var. Det förstärktes under revideringarna. I motionsprocessen skapas lätt en dynamik där en grupp utsatthet måste nå samma nivå som andra för att vara motiverad att nämna.

⁶ Ipsos. 2019

⁷ Djupintervjuer gjorda av 360 på uppdrag av Vänsterpartiet 2021.

⁸ Ett nytt sätt att vara vänster tillsammans. Vänsterpartiet 2021.

I det nuvarande partiprogrammet beskrivs förvisso de hinder som håller oss tillbaka, men påminner också om att vi har kommit långt i att frigöra oss från dem. Med en gemensam nämnare i att vara de som utför arbete, synliggörs dess dubbla natur. Den som tjänar på andras arbete är samtidigt beroende av att andra utför arbetet. Oavsett om det görs i hemmet eller på jobbet är det arbete som behövs.

Vi är alltså inte socialister för att vi ömmar för de svaga. Vi är det för att arbetet är den kraft som driver samhället framåt. Det är vi som har byggt upp mycket av det vi är stolta över. Det är vi som kommer ta nästa steg.

Dra om konfliktlinjen

Det är genom att stärka människors handlingsutrymme som vi kan bygga en klass som kan frigöra sig själv. Men bättre villkor gör inte att man automatiskt ser de gemensamma intressena.

Partiprogrammet beskriver en grundläggande utmaning i att högern framgångsrikt har lyckats slå in kilar mellan grupper som egentligen har samma materiella intressen. Vi är inte i ett läge där vi bara kan hänvisa till en klassmedvetenhet och förvänta oss att massorna ska sluta upp. Vi behöver bygga upp den.

Retoriken spelar sin roll, men klassmedvetenhet är mycket ett resultat av kamp och segrar. Att man leds in i sammanhang där den breda intressegemenskapen blir synlig och relevant. De generella välfärdssystemen fyller en sådan självförstärkande funktion.

Uppgiften att stärka sammanhållningen påverkar från hur vi kommunicerar till vilka reformförslag vi lägger. Vi samlar för breda frågor där vi kan dra konfliktlinjerna mellan kapital och oss andra. Det synliggör de gemensamma intressena genom en fiende.

Det skiljer sig från hur vissa rättighetsrörelser brukar vilja beskriva saker. Om man bara utgår från en enskild och utsatt grupp är det logiskt att högt värdera ett tilltal som riktar sig till den gruppen. Som vänster har vi en bredare uppgift.

I en tid där högern politiskt attackerar minoriteter är det viktigt att möta den oro och upprördhet som kan uppstå. För att motverka högerns splittring behöver vi söka upp de som drabbas och visa att de spelar roll, att de ingår i det gemensamma subjektet.

Då behövs en vaksamhet kring vem man utgår ifrån. Att ta in stämningssläget från organiserade grupper ger mycket, men som politiskt engagerad är det lätt att anta att ens egen stämning är representativ. När budskap testas i en mer strukturerad metod framkommer det ofta att det inte stämmer⁹. En aktivist som tar del av varje hatfullt utspel som högern kommer med, kommer att ha en annan upplevelse än den som tar del av nyheterna sporadiskt. Ett självklart svar på det är att också själva finnas bland de vi vill organisera. Ett annat viktigt steg är att investera mer i professionella former för att testa budskap.

Att tala till en attackerad minoritet är dock bara hälften av uppgiften för att bygga sammanhållning. Insikten om högerns framgångsrika splittring av kollektivet innebär att vi inte längre kan utgå från en befintlig solidaritet mellan grupper. Vi behöver nu aktivt tala till många grupper samtidigt och knyta ihop varför en minoritets situation är viktig för oss alla. Varför blir du tryggare av att ungdomen på glid också känner framtidstro? I många fall handlar det om att synliggöra högerns medvetna strategi om syndabocker. Att ditt liv inte blir bättre för att din granne får det sämre. Från det kan vi rikta om konflikten till de som är vårt gemensamma problem.

På många sätt handlar det om att utgå från där folk är idag, inte var vi vill att de ska vara. Vår långsiktiga uppgift är att dra fler åt vänster så att de kan förstärka den arbetande sidan. Det börjar med att inkludera dem i vårt politiska projekt.

Det är lättare sagt än gjort. Den som har deltagit i debatten på internet märker snart av upparbetade konflikter som lätt aktiveras även hos progressiva. Eftersom sociala medier premierar engagemang mellan användare, belönas man av att rikta udden dit många kan känna sig attackerade nog för att svara. Ingen är mer

⁹ I. Haney López. Merge Left: Fusing Race and Class, Winning Elections, and Saving America. The New Press 2019.

glad än högerens makthavare över att en bild byggs upp där
“vänstern” mästrar och narrar unga killar.

Att förhålla sig strategiskt till hur vi drar konfliktlinjer innebär att vi behöver bryta med det invanda kulturkriget. Det börjar med att förstå att individers politiska instinkt är komplicerad och kan innehålla många motsatser. Man kan ha vissa rasistiska föreställningar och samtidigt ha stora undantag för dem i ens närhet. Vi ska så klart markera när rasism uttrycks, men försöker hamna på samma sida där det går. Med erfarenhet av att hålla med vänstern i vissa frågor, blir steget mindre även i andra.

Att inte själva bidra till splittring

Även vänstern har delvis en tradition av att snarare skilja bort människor från vårt politiska subjekt än inkludera dem. På många håll i världen har vänstern försökt kompensera den tidiga marxismens tillkortakommanden att fånga den komplexa skiktningen som växt fram i samhällen. Istället för att utveckla marxismen landade många i att ställa fler maktanalyser jämte marxismen. Ett exempel är den så kallade tvåsystemteorin där kapitalism och patriarkat beskrivs som helt frånskilda.

Det har gett flera teoretiska och praktiska problem. Den som försöker förstå den historiska materialismen som föranlett samhällsutvecklingen stöter snart in i teorigränsernas vallar. För ett socialistiskt parti som vill samla många uppstår lätt motsättningar när subjektet, i alla fall delvis, samtidigt ska rikta udden mot varandra.

Partiprogrammet tar flera steg för att överkomma det. Vi beskriver flera maktstrukturer bredvid varandra men visar samtidigt att kapital har direkta eller indirekta intressen av att de upprätthålls. Vi beskriver att olika erfarenheter är en utmaning för att samla många men landar hela tiden i att de gemensamma intressena är större.

Det handlar också om att matcha den egna upplevelsen. De flesta kvinnor har erfarit könsmaktssystemet, men har också varma, kärleksfulla relationer med män. Partiprogrammet beskriver män mer som indirekta förmånstagare än direkta förövare. När vi tar upp

det könsbaserade våldet är det på ett sätt som fångar dess allvar, men också så att många kan känna igen sig.

I många år har attitydsmätningar visat hur den politiska klyftan växer mellan män och kvinnor. Det är ett stort hinder för oss att bygga en kraft som kan förändra samhället.

När vi formulerar våra feministiska förslag i kommunfullmäktige behöver vi tänka på att vi har flera uppgifter samtidigt. Vi ska stärka kvinnors villkor och vi ska få fler män att tycka att det är en bra idé.

Vem är fienden, högern eller kapitalet?

Arbete och kapital möter varandra direkt i arbetslivet, kanske tydligast under avtalsrörelsen. I den representativa demokratin är det inte lika uppenbart. När vi debatterar mot högern finns det en naturlig tendens att göra dem till våra huvudmotståndare, trots att vi förstår att de är representanter. Det förstärks av medias förväntan och nyhetsvärdering.

Partiprogrammet beskriver högern vid ett par tillfällen. Under "Överklassens politiska roll" beskrivs den traditionella högern och under "Auktoritära högerkrafter" dess mer oberäknliga arvtagare.

Där det går, försöker partiprogrammet beskriva kapitalintressen så specifikt som möjligt. Det kan vara kapitalägare, högerpartier eller överklassen. Ibland är de inte ens fysiska personer. Ett stort problem med kapitalintressen är att börsbolagen verkar automatiskt efter vinstmaximeringens logik. Det kan göra motståndaren otydlig.

Ibland har partiets kommunikation försökt lösa det genom att beskriva motståndaren som "marknaden". Det fångar en bredd av aktörer och sätt att fungera men drar också tankarna bort från människor till systemfel.

Arbetet som ledde till partiprogrammet visar att det är svårt att beskriva en samlad fiende som passar in i alla situationer. Det finns dock en strategisk funktion av att synliggöra kapital genom sina aktörer. En synlig fiende stärker sammanhållningen och bygger vår berättelse.

Kanske kan vi förstå hur Sverigedemokraterna lyckades. Alla vet att deras huvudmotståndare är invandrare, och samtidigt står de och debatterar i riksdagen hela dagarna.

Strategiska reformer

För att inte föregå samhällets utveckling fokuserar partiprogrammet framförallt på att styra med inriktning. Den kanske tydligaste är att prioritera sådant som flyttar fram positionerna för det breda arbetande kollektivet samtidigt som vi löser konkreta problem vi står inför. Det benämns som strategiska reformer.

För att en reform ska få den effekten behöver den utformas så att den är svår att rulla tillbaka. Ofta blir de bestående just för att de är så populära att högern tvingas acceptera dem. Men det påverkar också vad vi väljer att prioritera. Trots sin popularitet var bidraget för glasögon till barn lätt förgånget när högern tog makten.

En reform kan beskrivas som ett konkret förslag på hur något ska förändras. Men det är när den sätts i en större strategisk kontext som den bidrar till ett samlat hegemoniskt projekt. Är en reform bara ett förslag i sig, eller är det sammanhanget den sätts i? Är det förflyttningarna i opinionen den kan skapa? Är det reformens resultat och möjligheter den i sin tur öppnar för?

Trygghet att frigöra sig själv

Genom att stärka människors trygghet ökar deras handlingsutrymme. Trygga löntagare kan ställa större krav på arbetsplatsen. Utsattheten i en våldsam relation blir mindre när bostadskön är kortare. Det synliggör frågor som full sysselsättning och generell välfärd som viktiga inte bara för att de löser specifika hinder. De sätts i en strategisk kontext där det våra företrädare gör, från kommun till regering, är avgörande steg för att bygga upp en klass som kan frigöra sig själv.

Att rebranda ännu en nedskärning

Vänsterpartiet har en omfattande politik för välfärden och socialförsäkringarna. Det hjälps av att mycket av de politiskt tillsatta uppdragen handlar om att styra välfärden. Att det är så etablerat kan också innebära att det är en utmaning att tänka nytt. I ett politiskt klimat där välfärdens finansiering ständigt undergrävs är det lätt att bli reaktiv. Det finns alltid en ny nedskärning att opponera sig mot.

Sjukvården rankas ofta som en av väljarnas viktigaste frågor. Samtidigt beskriver många av våra företrädare problem med att nå ut med frågorna. Tjugo år av högermajoritet i riksdagen har gjort underskotten till regionernas normaltilstånd. För att skapa ett medialt intresse behöver vi hitta något som är nytt i just det aktuella fallet.

Visa att det går att ge bättre välfärd

På många håll i landet har vi blivit bättre på att siffersätta realistiska förslag. Det ger en stabil grund för att driva vår sak.

Under 2021 påbörjade Vänsterpartiet ett omfattande projekt för politikutveckling. Syftet var att utveckla en helhetssyn kring den långsiktiga ekonomiska politiken med siffersatta förslag för full sysselsättning, jämlikhet och klimatomställning. Slutresultatet var rapporten “Ny start för Sverige – Vänsterpartiets ekonomisk-politiska plattform”¹⁰.

Rapporten la fram ett batteri av reformförslag för att stärka upp välfärden och trygghetssystemen. Sveriges kommuner och regioner (SKR) har länge larmat om att statsbidragen behöver räknas upp för att behålla kvaliteten. Förutom att täcka det, visade Vänsterpartiet att det är fullt möjligt att höja kvaliteten ytterligare med 50 000 fler anställda.

Draghjälp av folkrörelserna

Varje gång vi har lyckats bygga ut välfärden är det för att vi har kunnat samla en bred rörelse som drivit på från många håll. Det kommer att vara mycket lättare att få upp avskaffandet av karensavdraget på dagordningen när LO har pekat ut det som ett av sina viktigaste frågor.

Att utveckla den typen av samarbeten, även lokalt, kan vara ett sätt att få draghjälp. Socialdemokraterna i Malmö sluter överenskommelser, så kallade trygghetslöften, med lokala fackföreningar och Hyresgästföreningen kring vilka frågor de prioriterar att driva igenom nästa mandatperiod, om de parlamentariska förutsättningarna finns. Mellan valen har de

¹⁰ [Nystart för Sverige – Vänsterpartiets ekonomisk-politiska plattform.](#)

regelbundna möten för att följa upp hur det går. Förutsättningarna för något motsvarande kan se olika ut runt om i landet, men även ett par steg tar oss en bit på vägen.

Vem tar ens pengar från pensionärer?

När regeringen Löfven III ombildades till regeringen Andersson 2021 ställde Vänsterpartiet krav. De lägsta pensionerna skulle höjas, något som partierna i pensionsgruppen (som alla utom V och SD ingick i) hävdade var omöjligt. Men vi stod på oss och pensionerna höjdes för över en miljon pensionärer, särskilt för de med lägst inkomst. Det gjorde betydande skillnad för grundtryggheten och tilltron till politisk handlingskraft. Pensionsgruppens funktion att stänga ute Vänsterpartiet från förhandlingarna försvann. Med regeringen Kristersson försvann mycket av de vinster som gjorts de senaste åren, men pensionshöjningen består.

Utmana om ägandeformerna

Partiprogrammet beskriver en resonerande vänster som förstår vad vi alla behöver för att leva ut i frihet. Med den förståelsen i ryggen ser vi att kapitalintressen påfallande ofta står i vägen för att nå dit. Kapitalägarnas egenintresse, deras kortsiktighet och deras brist på helhetssyn gör att de inte kan ta tag i klimatomställningen eller matpriserna på ett effektivt och sammanhållande sätt. Det fullt rationella svaret är att minska deras inflytande och lösa problemen på riktigt.

För att lösa uppenbara problem behöver vi utmana om ägandeformerna. Det har flera strategiska funktioner, förutom att lösa problemen i sig. Det konstruerar i sig en gemensam fiende och bygger sammanhållning. Det undergräver maktbasen från vilken kapital hämtar sin förhandlingsstyrka från. Det ger den arbetande sidan en starkare position när vi tar nästa steg.

Först tar vi marknadsskolan, sen tar vi New York

När partiprogrammet förankrades använde programkommissionen marknadsskolan som exempel. Idag ser alla att det inte funkar när kortsiktiga vinstintressen kommer emellan barnens utbildning. Till och med Liberalerna behöver anpassa sig till den dagordningen och

försöker rädda så mycket det går med lite mildare förslag. Det är ett tecken på att flytta fram positionerna ytterligare. Görs det rätt behöver högern tillslut anpassa sig även för det.

Att det finns en så bred förståelse kring problemen med marknadsskolan innebär att vi har en gemensam referensram med många. Den är användbar när vi ska bygga upp motsvarande problembeskrivning i andra områden.

Klimatomställningen som lokomotiv

Partiprogrammet lyfter fram klimatomställningen som ett särskilt område för strategiska reformer. Det är så klart mycket på grund av frågans allvar. Klimatförändringarna ruckar på grundläggande förutsättningar för att vi ska kunna utveckla friare liv. Men det fungerar också som ett lokomotiv för att utmana om ägandeformerna.

“Det kommer att behövas stora investeringar, ett aktivt gemensamt ägande och en beredskap att ta konflikt med fossila ekonomiska intressen för att genomföra det.”

Partiprogrammet argumenterar för varför klimatomställningen hålls tillbaka av den kortsiktighet och brist på helhetssyn som är typiskt för kapitalägande. För att få fart på utvecklingen och se till att den fungerar för vanligt folk, behövs demokratiskt engagemang.

Det kan lösas på många sätt. Vi behöver mer statlig styrning genom en aktiv investeringspolitik så att företagen riktas till att vara mer nytta för samhället. Vi behöver förmodligen mer statligt ägande, för att sätta de prioriteringar som ett kortsiktigt särintresse inte kan ta. För Vänsterpartiet är det viktiga att klimatomställningen blir av, inte att pressa in samhället i en förutbestämd form.

Klimatomställningen är också ett tacksamt exempel på hur strategiska reformer kan vara självförstärkande.

“Den politiska verktygslåda som behövs för att fasa ut det fossila kommer också att kunna användas för att lösa andra stora samhällsproblem.”

För att lösa problemen behöver vi ta tag i ägandeformerna, det undergräver kapitalets maktbas och ökar vår förhandlingsstyrka. Det ger nya öppningar för att driva igenom mer frihet.

En strategi som vuxit fram

Partiprogrammet är en fortsättning på en lång process för att formulera vår klimatpolitik så att den blir självförstärkande för vårt allmänna politiska projekt. Ett stort steg på vägen gjordes 2016 då kongressen antog ett ekonomiskt-ekologiskt punktprogram. Syftet var att överkomma motstridiga ståndpunkter i synen på ekonomisk utveckling och ekologisk hållbarhet. Under 2021/2022 utvecklade partistyrelsen en klimatpolitisk inriktning som skulle ta oss från ord till handling. Underlaget cirkulerade inom partiet med diskussionsfrågor och webinarium med ansvariga riksdagsledamöter. Resultatet av det följdes upp i valplattformen inför valet 2022. Då sattes en tydlig investeringsagenda som betonade vikten att samtidigt bygga förtroende för att klimatomställningen ska fungera för folk.

Till valrörelsen gjordes sedan ett omfattande arbete för att ta fram konkreta reformförslag. Att investera 700 miljarder under tio år var ett av Vänsterpartiets huvudnummer i valrörelsen. Mycket av det kom sedan att följa med in i rapporten “Ny start för Sverige – Vänsterpartiets ekonomisk-politiska plattform”¹¹. Det är en sammanhållen plan där reformer utformas för att lösa flera utmaningar samtidigt. En investeringspolitik för att sänka utsläppen är samtidigt en agenda för full sysselsättning. Trygga arbetare bygger klimatomställningen.

På många sätt är det som partiprogrammet beskriver som “strategiska reformer” en formalisering av en praktik som partiet redan slagit in på. Partiprogrammet stärker upp det med att sätta det i en ideologisk kontext och motivering. Det systematiserar praktiken till en bredare strategi att använda för fler områden.

¹¹ [Nystart för Sverige – Vänsterpartiets ekonomisk-politiska plattform.](#)

Från Cementa till Northvolt

Utvecklingen har dock inte varit friktionsfri. Partistyrelsens initiativ för att förankra en ny klimatpolitisk inriktning föregicks av en komplicerad situation. Riksdagen behövde ta ställning till om företaget Cementa skulle kunna fortsätta sin kalkbrytning på Gotland, ett val som Vänsterpartiet inte var redo för.

Cementproduktionen innebar enorma utsläpp och negativ påverkan på den lokala miljön. Samtidigt är cement ett grundläggande material för hela byggsektorn. En stoppad produktion skulle som konsekvens hota många viktiga jobb, bostadsbyggande och infrastrukturprojekt. Efter en upprivande och hastig process valde Vänsterpartiet att ansluta sig till de andra partierna och godkände Cementas fortsatta kalkbrytning.

Ingen var särskilt nöjd med hanteringen av frågan. Det var dock ett av de första tillfällena där vi märkte av konsekvenserna av det strategidokument som beslutades 2020¹². Ett parti som ska ta en större roll i svensk politik behöver ta ansvar för konsekvenserna av sina beslut och ibland acceptera dåliga val för att undvika värre.

Det synliggjorde behovet av en klimatpolitik som tänkte längre än att chocka samhället till hållbarhet och stänga ner allt skadligt vid varje tillfälle som gavs. Det utvecklingsarbete som följde handlade mycket om att knyta in behovet av förtroende för klimatomställningen. Att det sker i förutsägbara och trygga former är en förutsättning för det.

Samtidigt synliggjorde hanteringen av frågan behovet av en tredje väg. Det finns gott om exempel på där staten förutsättningslöst har betalat borgen för ett privatägt företag som sitter på en verksamhet som är för viktig för att läggas ned. I ett sånt beroende kan ägarna till Cementa prioritera annat än att anpassa verksamheten till miljölagstiftningen.

Till valplattformen inför valet 2022 bifölls motioner som förtydligade behovet av gemensamt ägande i samhällsviktiga verksamheter¹³. På så vis kan vi både säkerställa takten i klimatomställningen och ta ansvar för helheten. Det bekräftades av

¹² [Vänsterpartiets strategidokument, 2020.](#)

¹³ [Vänsterpartiets valplattform 2022.](#)

det nya partiprogrammet som grundligt argumenterar för demokratiskt ägande som ett svar på många av samhällets utmaningar.

När Northvolt tillslut går i konkurs våren 2025 står batterifabriken i Skellefteå hotad. Med sig i fallet riskeras att en viktig komponent för teknikskiftet att gå förlorat. Skellefteå har satt mycket av sin framtidstro och sina investeringar för att möjliggöra fabriken och en samhällsservice som möter den nya arbetskraftens behov. I skrivande stund vet vi inte hur det slutar.

Vänsterpartiets svar har dock varit betydligt mer redo den här gången. I ett samlat grepp föreslås flera åtgärder för att säkra lokala samhällsinvesteringar, behålla kompetens i regionen och framförallt: att staten ska gå in som delägare i batterifabriken¹⁴. Om något är för viktigt för att gå i konkurs bör också samhället ha inflytande över företagets beslut och prioriteringar.

Från att fördela smulor till att baka mer bröd

Efter 90-talet blev vänstern på många sätt synonymt med omfördelning. Kanske var det en tacksam yta att ta efter att de realsocialistiska regimerna gick omkull. Det fanns gott om dåliga exempel på gemensam planering av produktionen.

Att omfördelning fick ett större fokus förstärktes också med att Vänsterpartiet lånade in fler perspektiv direkt från vad som kallas för grön ideologi. Produktion beskrevs ofta som ett problem i sig när de ekologiska kriserna diskuterades. Kanske var det lättare att få ihop resonemangen genom att fokusera mer på hur resurserna fördelas än att styra hur de produceras. När nyliberalismen svepte över världen slog den på många håll ut tron på att det går att göra saker på andra sätt. I det samtalsklimatet är det kanske inte konstigt att även vänstern börjar förhålla sig smulorna som blir kvar istället för bageriet i stort.

Omfördelning har en självklar plats i vänsterns verktygslåda. Att beskatta kapital beskär deras handlingsutrymme och en progressiv

¹⁴ [4 punkter för att rädda batterifabriken i Skellefteå](#)

omfördelning stärker grundtryggheten för den eftersatta. Det gör att vi som kollektiv står starkare.

Men vi har högre ambitioner med livet och friheten. Inte ens med en perfekt fördelning av produktionens output skulle vi komma till rätta med de utmaningar vi står inför.

Ett stort bidrag som partiprogrammet kommer med är att produktionen får mycket större roll än på länge. Det börjar i en positiv beskrivning av vår grundläggande vilja att arbeta för att lösa våra behov. Det fortsätter i en kritik av hur arbetet organiseras idag. På många sätt är det stommen när vi beskriver maktstrukturerna och de ekologiska kriserna. Vårt svar är att ge arbete bättre förutsättningar.

Partiprogrammet beskriver den strategiska funktionen så här:

“Det är med arbete vi bygger framtiden. Genom att medvetet skapa goda förutsättningar för allt arbete, både lönearbetet och det obetalda arbetet, vill vi lägga grunden för en bättre ekonomisk utveckling. De flesta av Vänsterpartiets politiska förslag handlar om att ta bättre hand om människors vilja och förmåga att arbeta, och rikta det arbetet mot att lösa de stora samhällsproblemen.”

Invändningarna från grön ideologi ersattes med en ekomarxistisk analys som bättre kunde integreras med den socialistiska modernismen. Det bryter medvetet med föreställningen om människan som enkom tärande. Med historiematerialismen i ryggen konstaterar partiprogrammet att:

“Mänsklighetens begränsade tekniska förmåga och sätt att organisera arbetet har lett till att kretslopp överbelastats och naturresurser förbrukats i snabbare takt än de förmått återhämta sig.”

Det naturliga svaret blir då att vi behöver hitta bättre sätt att producera på, inte straffa mänskligheten med svångrem.

I avslutningen till kapitlet “Våra svar” sammanfattar partiprogrammet:

“Att slå in på en socialistisk väg framåt handlar om att organisera arbetet på bättre sätt, för att bygga ett samhälle där vi kan leva friare liv. “

Sammantaget ger partiprogrammet ett mandat att driva en offensiv sysselsättningspolitik som förenas med ökad offentlig styrning över produktionen. Vi står inför allt för stora utmaningar för att helt överlåta bestämmanderätten åt kapitalintressen.

Tänk om vi råkar hjälpa kapitalet?

Den här texten började med att visa hur konceptet “strukturella reformer” hjälpte oss att överkomma låsningen mellan reform eller revolution för många år sedan. Sedan dess har diskussionen dock fortsatt att präglas av ett dilemma. Även om syftet med en reform är att vara transformativ, kan den råka lösa behov för kapitalismen och i förlängningen säkra dess överlevnad. Många har därför fokuserat på att försöka urskilja vilka reformer som är verkligt strukturella.

Vänsterpartiets partiprogram går i en lite annan riktning. Genom att beskriva samhället som en dragkamp mellan arbete och kapital får det ett egenvärde att flytta fram positionerna genom reformer. När vi beskriver samhället som relationellt snarare än totalt blir också frågan om exakt när övergången sker mindre viktig. Socialismen växer fram i olika takt från många håll beroende på var vi har lyckats trycka tillbaka kapitalets intressen.

För att kunna utvinna ett mervärde ur arbetet behöver kapitalägarna allt från arbetskraft till infrastruktur och lagstiftning. Det driver kapitalintressen till att vilja lägga sig i hur samhället är uppbyggt.

Partiprogrammet beskriver en inneboende svaghet hos kapitalet. Trots sitt beroende av sina produktionsbetingelser gör dess kortsiktiga vinstintressen och brist på helhetssyn att de hela tiden drivs mot att öka pressen på dem.

“Kapitalet behöver politisk stabilitet och statliga investeringar i till exempel utbildning för att stå starka i konkurrensen på sikt. Samtidigt kan enskilda kapitalintressen sällan hålla sig från att i varje läge driva sina ekonomiska intressen så hårt de kan. När särintressen som skolbolagen

köper politiska tjänster och sänker standarden i viktiga verksamheter blir det särskilt tydligt. Kapitalet undergräver ständigt både sina långsiktiga förutsättningar och sin egen legitimitet.”

Kapitalsidan är sargad av motstridiga särintressen som saboterar sina grundförutsättningar. Det är viktigt att inse att kapitalismen inte har en samlad agens. För att ta oss ur dess grepp behöver vi förstå hur kapitalintressena agerar automatiskt efter deras särintressen till att det bildar en gemensam logik.

Det kan hända att kapitalismen behövde välfärden. Cynikern kan hävda att den kom till enbart för att kapitalet släppte fram vissa reformer för att lösa sin fallande profitkvot. Det är att överskatta kapitalets koordinerade agens och att underskatta betydelsen av den arbetande sidans mobilisering. När den arbetande sidan har momentum och hegemonisk kontroll blir det även rationellt för en kapitalägare att ta ett steg tillbaka. Det ska de fortsätta göra, som partiprogrammet skriver:

“När vi löser olika samhällsproblem på bättre sätt svarar det inte bara på situationen här och nu – det lägger också grunderna för ett nytt, friare och mer demokratiskt samhälle. På samma sätt som kungar och drottningar inte längre styr världen kommer också kapitalismen en dag att vara historia.”

Betydelsen av att organisera sig för att vinna

För att förändra samhället är det centralt att bygga upp människors egenmakt att driva på för bättre villkor. Även om vissa har möjligheten att förhandla sig till bättre förutsättningar på egen hand, är det genom att gå ihop med andra som vi kan ta steg på riktigt. Inte ens den mest efterfrågade specialisten kan förhandla sig till en havsbaserad vindkraftspark. Som partiprogrammet konstaterar:

“Alla viktiga politiska framsteg har byggts på att människor organiserat sig och drivit sina intressen tillsammans. Att bygga och stötta självständiga och demokratiska folkrörelser är därför en grundpelare i vår politiska strategi.”

Från enskilt arbete till kollektiv

Den enskildes arbete är grunden för den arbetande sidans maktbas, men dess potentiella inflytande över samhällsutvecklingen avgörs i dess organisering.

Vi kan tjata hur mycket som helst om att du som jobbar i en samhällsbärande uppgift har makt, men det gör lite för självförtroendet om det inte går att kanalisera det i en faktisk agens. Därför behöver budskapet om makt förenas med behovet att organiseras.

Segrar skapar hopp

Partiprogrammet lyfter fram betydelsen av segrar för kollektiv organisering:

“Det är styrkan i rörelserna som avgör vad som är politiskt möjligt i samhället. När de gror och vinner segrar växer också människors självförtroende och tillit till den gemensamma solidariteten.”

“Gemensamma erfarenheter av segrar, av att framgångsrikt driva sina intressen tillsammans, formar starka rörelser.”

Det återkommer även i resonemang om mobilisering och att skapa hopp:

“För att göra skillnad behöver vi förstå den situation vi är i, svara på de öppningar som uppstår och samla människor så brett som möjligt för ett steg framåt. Förmågan att bygga makt och hopp är avgörande för att det ska hända. Det är genom att skapa en politisk situation där verklig förändring är inom räckhåll vi motiverar människor att agera.”

När förändring slutar vara målet

För Vänsterpartiet finns det alltså ett strategiskt värde i breda folkrörelser med genomförbara politiska mål. Det är viktigt när vi orienterar oss i dagens politiska landskap. Vi har trögrörliga, etablerade organisationer med hundratusentals medlemmar representerade i en demokratisk ordning. Men vi har också snabbfotade, lösare nätverk kring specifika frågor. Ofta har de en mer oklar representation och förankring. Vissa samordnas i fysiska möten, andra samlas runt enskilda opinionsbildare på sociala medier där följarrantal används för att legitimera uttolkning av rörelsens vilja.

De rörelser som spontant växer fram är ofta en reaktion. Det kan vara på något fruktansvärt som pågår, eller på politikens passivitet. Att gå ut och demonstrera mot ett krig spelar roll. Det håller frågan levande och bidrar till ett tryck för att få världsledare att agera. För vissa är det ett sätt att hantera sorg och att bevara sin medmänsklighet. Att ställa sig i vägen i en kolgruva kan vara ett sätt att bryta med status quo och samtidigt ta tillbaka en känsla av agens för en stund.

Partiprogrammet tar klimatrörelsen som ett exempel där långsiktiga framtidsfrågor ofta har långt till synliga resultat. Det ger särskilda utmaningar där bristen på vinster kan leda till politisk hopplöshet.

Organisatören Jonathan Smucker beskriver sin egen mångåriga erfarenhet av att vänsterrörelser tenderar att tappa fokus på att uppnå politisk förändring. Istället för att få med sig fler och nå resultat,

börjar gruppen att premiera intern positionering och att särskilja sig från utomstående¹⁵.

När en tondöv regering inte ens kan fördöma ett folkmord är dess slut förkrossande långt borta. Att inte komma vidare från att erkänna det som pågår leder lätt till att erkännandet i sig får rörelsens fokus. Det kan leda till en logik där den som tar frågan mest på allvar är den som utkräver andra att ta ställning och uttrycka sig rätt. Eftersom de som inte ens lyssnar inte är mottagliga, är det lättare att rikta in sig på närstående.

På så vis riktas blicken inåt, mot den egna rörelsen och vilka som förtjänar att ingå eller inte. När opinionen tillslut vänder, fastnar vissa i att skuldbelägga folk och medier för att komma för sent istället för att ta vara på dess momentum. För några av de mest engagerade spelar det ingen roll att Vänsterpartiet är det parti som har varit tydligast om folkmordet, eller att vi har dussintal konkreta åtgärder. Sättet politiken förs fram på matchar inte den desperation som besjälar dem. Men när vi ska få med oss fler behöver vi också tänka på hur vi blir begripliga för utomstående och inte bara tala till de som redan är med.

Hämta hem rörelsen

Vänsterpartiet har ett intresse av att människors engagemang kanaliseras i en riktning som gör att de kan bidra till en verklig kraft för förändring. Vi har en särskild roll att i att få rörelser att sluta upp bakom våra strategier och konkreta förslag. Det är ett förankringsarbete som sträcker sig utanför partiet.

Det finns tillfällen där Vänsterpartiet behöver gå först i rörelsen. Situationen med Cementas tillstånd visade ett behov av en ny riktning för klimatpolitiken. Oaktat hur genomtänkt det skiftet var, krockade det med andra tongivande delar av miljörörelsen. Det ledde till en förtroendekris som många vänsterpartister hade svårt att hantera.

Om vi inte anstränger oss för att hämta hem varför vi har rätt, riskerar rörelser och engagerade att alieneras. Samtidigt är det idag få i miljörörelsen som inte håller med om behovet att bygga brett

¹⁵ J. Smucker. Hegemony How-To: A Roadmap for Radicals. AK Press. 2017

stöd för klimatomställningen. Ledarskap handlar mycket om att förstå när man behöver fortsätta dialogen och när man behöver trycka på för att få till en förändring.

Ofta finns det en naturlig kontaktyta i och med att vänsterpartister ofta också är med i till exempel den lokala hyresgästföreningen. Men breda folkrörelser når också andra och en självständig organisation fattar sina egna beslut. Vänsterpartiet behöver både kunna vara inlyssnande och samtidigt förklara partiets egen hållning och den ordning som partiets medlemmar har bestämt.

Varje vänsterpartist har en uppgift att ta för att bygga förtroende för hela vårt parti. Det är särskilt viktigt vid de tillfällen där vi, i vår roll som parlamentariskt parti, behöver välja våra strider eller där vi som socialister ser till en större helhet. Även om man inte håller med varandra i en specifik situation, så bygger det starka relationer på sikt och minskar risken för missförstånd.

Makt genom institutioner

Vänsterpartiet kan via den parlamentariska vägen bidra till att skapa förutsättningar för folkrörelser. Arbetarrörelsens historiska framgång visar på behovet att bygga upp institutioner som ger den arbetande sidan en stabil maktbas.

Att högern så målmedvetet försökte slå sönder hyresgästernas förhandlingsrätt genom att införa marknadshyror visar på att de ser institutionernas värde i dragkampen. Att Vänsterpartiet fällde en socialdemokratisk regering för att försvara densamma visar att även vi ser dess strategiska funktion.

I en tid där fascismen åter vädrar luft spelar det allt större roll att det finns vänsterpartister som besitter positioner runt om i demokratin. Vi är inte längre i ett läge där vi kan nöja oss med att hålla socialismens låga brinnande och dra socialdemokratin i vänsterarmen. Om vi ska hindra högern från att riva ner arbetarrörelsens relativa stabilitet behöver vi finnas i den konkreta kampen om positionerna.